

Georgian Dönemi Britanyası'nda Keyfi Vergiler (1714-1830)

Coşkun Can AKTAN¹, Abdülhamid Özgün BİRKALAN²

Derleme

Makale Geçmişi

Başvuru Tarihi:30.05.2023

Kabul Tarihi:20.06.2023

Review

Article History

Date of Application: 30.05.2023

Acceptance Date:20.06.2023

Özet

Bu çalışmada Georgian dönemi olarak bilinen 1714-1830 yıllarında Kral I. George, Kral II. George, Kral III. George ve Kral IV. George tarafından yürürlüğe konulan ilginç ve tuhaf vergiler inceleme konusu yapılmaktadır. Georgian dönemi İngiltere'nin endüstriyel ve emperyal anlamda zirve yaşadığı, çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi olayların sıklıkla cereyan ettiği bir dönemdir. Ancak tüm bu gelişmelere karşın vergilendirme konusunda bir o kadar da kötü üne sahiptir. Georgian dönemi pek çok keyfi verginin alındığı ve bu vergilerin halkın üzerinde önemli ölçüde yük oluşturduğu bir dönemdir. Britanya İmparatorluğu'nun vergilendirme tarihinde yer bulmuş bu dönemi "keyfi vergiler çağı" olarak adlandırmak mümkündür. Bu çalışmada Georgian döneminde yürürlüğe konulmuş birbirinden ilginç vergi örnekleri incelemeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Georgian Dönemi, Vergileme Tarihi, Keyfi Vergiler

Jel Kodları: B10, B12, H20

Arbitrary Taxes In the Era of Georgian Britain (1714-1830)

Abstract

This paper aims to explore interesting and strange taxes implemented by King George I, King George II, King George III, King George IV in the years of 1714-1830, the so-called Georgian era. The Georgian Period is a period when England experienced its industrial and imperial peak and various economic, social and political events took place frequently. Despite all these developments, this period had a bad reputation in terms of tax abuse. The Georgian period is a period in which many arbitrary taxes were levied on the people. We may call those years as the "age of arbitrary taxes" in the taxation history of the British Empire

Keywords: Georgian Era, History of Taxation, Arbitrary Taxes

Jel Codes: B10, B12, H20

¹Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ORCID: 0000-0003-4294-2314, ccan.aktan@deu.edu.tr

²Arş. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Aydın İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, ORCID: 0000-0003-1369-8922, a.ozgun.birkalan@adu.edu.tr

1. Giriş

Vergiler hemen hemen her dönemde devletin önemli gelir kaynakları arasında yer almıştır. Zira devletler, vergiler yoluyla harcamalarına kaynak oluşturacak geliri sağlamaya çalışır. Ancak bu vergilerin özellikle gelir amacı güderek bilinçsizce yürürlüğe konulması, oranlarının ve sayılarının aşırı boyuta ulaşması, mükellefler üzerinde ciddi bir yükün oluşmasına neden olur. Böyle bir durumda mükellefler vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi yöntemlere başvurarak vergi ödememe yoluna başvurmaktadır. Ancak bu yöntemlerden faydalanamayan mükellefler vergilerin ağır yükü altında ezilmekte ve vergilerin getirdiği olumsuzluklardan etkilenmektedir.

İngiliz tarihinde Kral I. George, Kral II. George, Kral III. George ve Kral IV. George'un hükümdarlığını kapsayan Georgian dönemi (1714-1830), çeşitli alanlarla adını duyursa da vergi tarihinin belki de en ilginç ve tuhaf vergilerinin yürürlüğe konulduğu bir dönem olması bakımından da ayrı bir üne sahiptir. Bu çalışmada Georgian dönemi olarak bilinen 1714-1830 yılları arasında Kral I. George, Kral II. George, Kral III. George ve Kral IV. George tarafından yürürlüğe konulan ilginç ve tuhaf vergiler ve bu vergilerin getirdiği olumsuzluklar inceleme konusu yapılmıştır. Britanya İmparatorluğu'nun vergilendirme tarihinde yer alan bu dönemi "*keyfi vergiler çağı*" olarak adlandırmak mümkündür. Bu çalışmada bu dönemde yürürlüğe konulmuş birbirinden ilginç ve tuhaf vergi örnekleri incelenmektedir.

2. İngiltere Tarihinde Georgian Dönemi

Georgian dönemi (1714-1830), Stuart hanedanlığına mensup Kraliçe Anne'nin ölümü üzerine ikinci kuzeni I. George'un 1714 yılında kral ilan edilmesi ile başlayan ve yaklaşık olarak 116 yıl süren bir dönemi kapsamaktadır. Bazı tarihi kaynaklarda Georgian dönemi, IV. William'ın saltanatını da kapsayacak (1714-1834) şekilde genişletilmektedir. Dönemin Georgian ismi ile anılması, bu dönemde hüküm sürmüş dört kralın isminin George (George I, George II, George III ve George IV) olmasından kaynaklanmaktadır. 1701 Veraset Yasası gereğince Kraliçe Anne'nin tahta en yakın Protestan akrabaları olarak sayılan Hannover Hanedanlığının döneme damgasını vuran bu dört kralı hakkında kısaca bilgi sunmakta fayda görülmektedir (Gillard, 2018).

İngiliz monarşisinin ilk Hanoverian kralı I. George, 1714-1727 yılları arasında Büyük Britanya ve İrlanda kralı olarak hüküm sürmüştür. Sıklıkla Hannover'daki evini ziyaret etmesi dolayısıyla, hükümdar olduğu dönemin neredeyse beşte birini Almanya'da geçirmiştir. Ülkenin gelenek ve göreneklerine yeterince aşina olamaması ve İngilizce'yi yeterli akıcılıkla konuşamaması, I. George'un, dönemin bakanlarına bağımlı kalmasına, birçok bakan ve kral temsilcisinin kendi namlarına yönetimde bulunmasına neden olmuştur.

I. George'un tek oğlu II. George (1727-1760) babasının ölümünün ardından tahta geçmiştir. II. George İngiliz toprakları dışında doğan son hükümdar ve ayrıca 1743 yılında Fransızlara karşı gerçekleştirilen savaşta orduya önderlik eden son İngiltere kralı unvanına sahiptir. Tıpkı babası gibi politikayla oldukça az ilgilenmiştir.

III. George (1760-1820) tahtın asıl veliahtı olan babasının erken ölümü nedeniyle, 1760 yılında dedesi II. George'un ardından tahtın varisi olmuştur. III. George İngiltere'de doğan ilk Hanoverian hükümdar olmuş, ayrıca İngilizce'yi ana dili olarak kullanmıştır. Bilim ve sanata olan özel ilgisi onu İngiltere'nin en kültürlü hükümdarlarından birisi yapmıştır. III. George'un tarıma da ayrı bir ilgi atfetmesi, onun "*Çiftçi George*" (*Farmer George*) olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Carretta, 1990: xv)

“İngiltere’nin ilk beyefendisi”(Thompson, 1931: 5) lakabıyla tanınan IV. George (1820-1830), babası III. George’un uzun hükümrانlığının ardından tahta geçmiştir. Kendisi cazibeli ve görkemli yaşam tarzından dolayı müsrif olarak bilinmesine karşın bu tutumunu halk tarafından genellikle olumlu karşılanmıştır (John, 1977: 239-245).

Georgian dönemi politika ve sosyal yaşamda birçok köklü değişikliğin yaşandığı bir tarihe isabet etmektedir. I. ve II. George’un komitelere katılmaması, komitedeki karar vericilerin kendi başına karar vermesine ve gitgide bir merkez etrafında toplanarak başbakan veya bakan oluşturmalarına, dolayısıyla günümüz Dünya devletlerinde çeşitli biçimlerde uygulanan kabine sisteminin oluşmasına olanak sağlamıştır (Abbott, 1919: 581). Sanayi Devrimi’nin bu dönemde başlaması, ülkenin küresel bir güç haline dönüşmesine ve sınıf ayrımlarının yoğunlaşmasına neden olmuştur. İngiltere, Avrupa nakliye ticaretinde ve transatlantik ticaretinde Hollandalılar, Fransızlar ve İspanyolların arasında yer edinmeyi başarmıştır. Bu başarı, sanayi devrimi nedeniyle iç ekonomide gerçekleşen üretkenliğe dayanmıştır. 1727’de İngiltere artık Dünya’nın ve Avrupa’nın önde gelen ekonomilerinden biri olmuştur (Hoppit, 2000: 344).

Bu dönemde İngiliz toplumu, sanat ve mimaride de birtakım değişiklikler yaşamıştır. Öyle ki “Georgian” terimi dönemin özgün mimarisi ve sanatını nitelendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bir diğer yandan iktisatçılar ve sosyologlar, tüketim toplumunun kökeninin, Georgian İngiltere’inde ortaya çıkan meta fetişizminden geldiğini düşünmektedir (Wilson, 2008: 144).

Georgian dönemi, yukarıda ifade edildiği üzere, bir ulusun endüstriyel ve emperyal anlamda zirve yaşadığı, çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi olayların sıklıkla cereyan ettiği bir dönemdir. Ancak tüm bu gelişmelere karşın vergilendirme konusunda bir o kadar da kötü üne sahiptir. Georgian dönemi pek çok keyfi verginin alındığı ve bu vergilerin halkın üzerinde önemli ölçüde yük oluşturduğu bir dönemdir. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan vergi örnekleri aşağıda özetlenmeye çalışılacaktır³.

3. Georgian Dönemi Öncesinde Vergiler

Georgian dönemi öncesi İngiliz tarihinde alınan bazı önemli vergilerin kısa da olsa bir özetini sunmakta yarar görülmektedir.

3.1. Scutage (1156)

Scutage⁴⁵, Kral I. Henry ve Kral Stephen tarafından Orta Çağ İngiltere’inde konulmuş bir vergi türüdür. En öz tanımıyla, savaşta geri çekilmeyi veya her ne sebeple olursa olsun kral için savaşmamayı tercih eden şövalyelerden alınan bir vergidir. Scutage, ilk olarak topraklarını doğrudan kraldan almış ya da kiralamış derebeylerinin, arazi ücretleri bakımından krala borçlu olmasından dolayı ortaya çıkmıştır. Araziyi kullanan derebeyleri, kral istediği vakit kral adına savaşacak şövalyeler sağlamak durumunda kalmıştır. Ancak şövalyelerin scutage adı verilen bu vergiyi ödemeleri durumunda savaşmaktan muaf olmaları sağlanmıştır (Hughes ve Oats, 2007: 86-87).

Bu dönemde savaşta geri çekilmeyi veya her ne sebeple olursa olsun kral için savaşmamayı tercih eden şövalyelerden 1-2 Mark ya da 1 sterlin tahsil edilmiştir. Bu miktarın üzerinde bir miktarın tahsil edilmesi anormal kabul edilmiştir. Ancak Kral John’un hükümdarlığı

³ Georgian dönemi öncesindeki vergiler konusunda detaylı bilgi için bkz. Dowell, 1884, 1888.

⁴ Latince kalkan, koruma anlamına gelen “scutum” kelimesinden türemiş olan “scutage” 12 ve 13. yy’de İngiltere’de şövalyelerin askerlik hizmetini yapmak istememeleri nedeniyle alınan bir vergi idi.

⁵ Halk arasında korkaklık vergisi (cowardice tax) olarak da adlandırılır.

sırasında savaş bahanesi olmamasına karşın çoğu yıl 2 Mark olarak tahsil edilmiştir. 1214 yılında talep edilen miktar ilk alındığı miktarın yaklaşık üç katına kadar çıkmıştır. Verginin asıl amacını kaybederek sulh dönemlerinde alınması ve miktarının artırılması, lordların rahatsız olmasında ve Magna Carta Libertatum'un ilan edilmesinde etkili olmuştur. Zira Magna Carta hükümlerine göre, hiçbir scutage krallığın ortak kararı olmadıkça alınmayacaktır. 1217 yılında Magna Carta'nın güncellenmesinin ardından, III. Henry döneminde scutage 3 Mark olarak alınmaya devam etmiştir. Ancak lordların rızası alınarak ve uygun görülen dönemlerde toplanmıştır. Scutage, yaklaşık 300 sene toplanmasının ardından yerini başka bir vergiye bırakmıştır (Round, 1911: 518).

3.2. Desimasyon Vergisi (1655)

Roma ordusunda, asi ve korkak askerleri cezalandırmak için subaylar tarafından kullanılan bir disiplin cezasını tanımlayan ve Latince'de "*onuncunun öldürülmesi*" anlamına gelen desimasyon sözcüğünden türetilen desimasyon vergisi (decimation tax), 1655 yılında Koruyucu Lord (Lord Protector) Oliver Cromwell tarafından yürürlüğe konulmuştur. Cromwell, yerel düzeyde düzeni ve güvenliği sağlamak, ahlaki değerleri korumak istemiştir. Bu amaca yönelik olarak kendisine yakın meslek arkadaşlarını yüksek rütbeli subay olarak atamış ve İngiliz vilayetlerine göndermiştir. Ayrıca kendisine muhalif olan kraliyet taraftarlarının da silahsızlaştırılması ve zayıflatılması gerektiğine inanmıştır. Bu sebepten kraliyet taraftarları, servetleri üzerinden desimasyon vergisi ödemeye zorlanmıştır. Yüksek rütbeli subayların görevlerinden biri de bu verginin toplanmasını denetlemek olmuştur (Durston, 2000: 247-248).

Desimasyon vergisinin İngiltere ve Galler'deki mülkleri borcunun zamanında ödenmemesi nedeniyle haczedilen veya merhum kral ve oğlu adına parlamentoya karşı oluşturulan kuvvetlere katılmış, yardım ve yataklık etmiş kişilere uygulanacağı açıklanmıştır. Ancak verginin uygulanabilmesi için özel şartlarda getirilmiştir. Buna göre; konut ve arazi üzerinde intifa hakkına sahip kişiler ve değeri yıllık 100 pound ve üzeri miras mülküne sahip kişiler ile değeri 1500 pound ve üzeri kişisel mülke sahip kişiler tarafından ödenmesi şartı getirilmiştir. Vergi, toplam gelirin her 100 pound'u için 10 pound olarak (%10) yıllık düzeyde alınmıştır. Ancak 1500 pound ve üzeri kişisel mülke sahip kişilerde ise her 1500 pound için 100 pound alınması öngörülmüştür. Eğer bir kişi her iki sınıfa da giriyor ise vergilendirilmesi farklı yapılmıştır. Desimasyon vergisi ödeme kolaylığı açısından Haziran ve Aralık olmak üzere iki taksitte ödenmiştir. Son ödeme tarihinden itibaren 20 gün içinde verginin ödenmemesi durumunda verginin üzerinden alındığı ilgili gayrimenkule el konulmuştur (Cliffe, 1996: 408-409).

3.3. Şömine Vergisi (1662)

Şömine vergisi (hearth tax / chimney tax), 1662 yılında Kral II. Charles tarafından yürürlüğe konulan ve konutların şömine ve soba sayılarına göre hesaplanan bir tür emlak vergisidir. 1662 Yasasına göre; gayrimenkulde yer alan her şömine ve soba için yıllık iki şilin vergi ödenmesi gerekmektedir. Vergi, 25 Mart ve 29 Eylül olmak üzere iki eşit taksit ile kiracı tarafından yahut kiracı yok ise mal sahibi tarafından ödenmiştir. Verginin asıl amacı Kral II. Charles ve halefleri için düzenli bir gelir sağlamak olmuştur. Zira parlamento kralın ülkeyi yönetmesi için yıllık olarak 1.200.000 sterlin gelir elde etmesi gerektiğini kabul etmiş, ancak mevcut vergilerden elde edilen gelirler bu miktara ulaşamamıştır. Dolayısıyla bu eksiklik (yaklaşık 300.000 sterlin) şömine vergisi ile kapatılmaya çalışılmıştır. Ancak şömine vergisinden elde edilen gelir hiçbir zaman yıllık 300.000 sterlinlik hedefi tutturamamış, ilk iki yılın hasılatı 115.000 sterlini geçememiştir. 1666 yılına gelindiğinde yıllık net hâsıla 103.000 Sterlin olarak hesaplanmıştır. Bu tarihten sonra yönetimde gerçekleşen değişiklikler

verginin gelirini arttırsa da yine de istenilen gelir seviyesine ulaşamamıştır. Vergi, 1689 yılında William ve Mary'nin ortak saltanatının rağbet görmesi amacıyla kaldırılmıştır (Marshall, 1936: 628-644).

Şömine vergisinde bazı kimselere muafiyetler tanınmıştır. Bu muafiyetler:

- Kiliseye ödeme yapamayacak kadar yoksul kimseleri,
- Kira değeri yıllık 20 şilini geçmeyen bir gayrimenkulde yaşayanları ve ayrıca yıllık geliri 20 şilini geçmeyen gayrimenkule sahip olmayan kimseler ile yıllık toplam geliri 10 sterlini geçmeyen kimseleri,
- Endüstriyel ocaklar, özel fırınlar ve hastaneler ve ücretsiz okullar gibi hayır kurumlarını kapsamıştır (The National Archives, 2023).

Muafiyetlerin söz konusu olmasına karşın yoksul kimselerin muafiyet listelerine dahil edilmediği birçok yazar tarafından dile getirilmiştir. Bir diğer taraftan mükellefler, verginin ağırlığı altında ezilerek şömineleri tuğla ile kapatmaya ve gizlemeye çalışmıştır. Ancak bu durumun vergiyi toplamakla yükümlü görevliler tarafından öğrenilmesi üzerine alınması gereken miktar ikiye katlanmıştır. 1684 yılında Oxfordshire bölgesinde bulunan Churchill kasabasında bir fırıncının, şömine vergisinden kurtulmak amacıyla kendi bacasının duvarını yıkarak komşusunun bacası ile birleştirmeye çalışmasının neden olduğu yangın sonucu 20'ye yakın ev yanmış ve dört kişi hayatını kaybetmiştir. Öte yandan vergi toplayan kimselerin, şömine ve ocakları saymak için evin içine girme hakkına sahip olmaları, şömine vergisinin toplum tarafından hoş karşılanmamasına neden olmuştur (Mann, 2013: 20). Nitekim verginin rağbet görmemesi nedeniyle yasalaştırılmasında ve uygulanmasında önemli katkıları olan İngiliz politikacı Sir Courtenay Pole ile alay edilmiş ve kendisine "*Sir Chimney Pole*" lakabı takılmıştır. Yıllar sonra bir milletvekili, Sir Courtenay Pole'u ve şömine vergisini işaret ederek "*şimdiye kadar bilinen en sıkıcı verginin mucidi*" ifadelerini kullanmıştır (Hughes ve White, 1991).

3.4. Pencere Vergisi (1696)

Pencere vergisi, 1696 yılında Kral III. William tarafından İngiltere'de yürürlüğe konulan ve konutları pencere sayılarına göre vergilendiren bir vergi türüdür. Esasen pencere vergisinin bir başka modeli ve atası olan şömine vergisi, bu verginin konulduğu tarihten yaklaşık 8 yıl önce kaldırılmıştır. Zira şömine vergisinde verginin doğru hesaplanabilmesi amacıyla denetçilerin (chimney-men) evin içine girmesi gerekmiştir. Dolayısıyla evin mahremiyetine olan ihlal halk tarafından hiç hoş karşılanmamıştır. Ancak pencere vergisi bu zorunluluğu ortadan kaldırarak verginin hesaplanması için gerekli prosedürü basitleştirmiş ve bir bakıma vergi geleneği kaldığı yerden devam ettirmeye başlamıştır (Oates ve Schwab, 2015: 165). Dowell, şömine vergisinin kaldırılmasının ardından pencere vergisinin yürürlüğe konulmasını şu şekilde yorumlamıştır: "*Ve İngilizlerin ocağında Majesteleri tarafından dikilen iyilik anıtı, vergi toplayıcılarının pencereden görülme olasılığıyla karartıldı.*" (Dowell, 1888: 168).

Pencere vergisi konutların pencere sayısına bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Bu yönü ile artan bir servet vergisi niteliği taşımıştır. Verginin ilk koyulduğu dönemde, 10'dan az penceresi bulunan konutlar için toplamda 2 şilin; 10 ila 20 arasında penceresi bulunan konutlar için 4 veya 6 şilin; 20 üstü penceresi bulunan konutlar için 8 veya 10 şilin olmak üzere yıllık olarak tahsil edilmiştir. Yoksul kimseler ve kilise vergisi ödeyen konutlar vergiden muaf tutulmuştur. Ancak muafiyetin söz konusu olabilmesi için konutun Londra dışında bulunması şartı getirilmiştir. Mükellefler vergiden kaçınmak amacıyla sayım yapılmadan önce pencereleri örmüş ve sayımdan sonra tekrar açmışlardır. Bu uygulama bir

sonraki değişikliğe kadar vergi gelirlerini önemli ölçüde etkileyerek vergi üzerinde yeni düzenlemelerin getirilmesine zemin hazırlamıştır (Dowell, 1888: 169; Glantz, 2008: 20-23).

Pencere vergisi kaldırılmasına kadar olan süreçte birçok yeni düzenleme ile birlikte karmaşık bir yapıya bürünerek büyük değişiklikler yaşamıştır. Pencerenin ve camların zenginlik göstergesi sayılması, konutlarında daha çok pencere ve havalandırması bulunan kimselerin daha çok vergilendirilmesine ve pencere vergisinin 1 asırdan fazla yürürlükte kalmasına olanak sağlamıştır (Glantz, 2008: 20).

Tüm bu gelişmelere karşın pencere vergisi, bir verginin toplum üzerinde ne gibi olumsuz etkiler yaratabileceğini görmek için de çok iyi bir örnektir. Bu dönemde yeni inşa edilen bazı binalarda neredeyse hiç pencere ya da havalanma bulunmamıştır. Çünkü bu, vergiden kaçınmanın bir yolu olarak görülmüştür. Vergiden kaçınmanın bir başka yolu ise var olan pencere ve havalandırmaların kapatılması olmuştur. Nitekim 1766 yılında yeni gelen düzenleme ile verginin 7 ve üzeri pencereye sahip konutlar için genişletilmesi, 7 penceresi olan konut sayısının 1/3'e düşmesine sebebiyet vermiştir (Glantz, 2008: 29). Birçok konutta pencereler, vergi artış oranından bir önceki pencere sayısına göre inşa edilmiş yahut revize edilmiştir. Pencere vergisinin en ciddi olumsuz etkisi insan sağlığı üzerine olmuştur. Zira pencere vergisi nedeniyle konutlarda uygun ve temiz hava koşullarının sağlanamaması birçok ölümcül hastalığın türemesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca konutlarında yeterli pencere bulunmayan kimseler gün ışığından mahrum kalmıştır. Nihayetinde, Parlamento'nun insan sağlığı üzerinde olumsuz etkisini kabul etmesiyle pencere vergisi 1851 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Oates ve Schwab, 2015: 167-168).

3.5. Mum Vergisi (1709)

Mum vergisi (candle tax), 1709 yılında Queen Anne'nin hükümdarlığında İspanya Veraset Savaşı (War of Spanish Succession)'na fon yaratmak amacıyla teklif edilmiş ve ardından yürürlüğe konulmuştur. Mum vergisi, mum ve türevlerinin vergilendirilmesini kapsamaktadır. Hammaddesi Paraffin olan mumlarda (wax candle), pound başına 4 peni ve hammaddesi donyağı olan mumlarında (tallow tax) 1,5 peni vergi alınması kararlaştırılmıştır. Alınan verginin, bir milyon lümen-saat için yaklaşık 1.000 pounda tekabül ettiği ya da kabaca mum fiyatlarında %10 fiyat artışına neden olduğu bilinmektedir. Dahası 1740'ların ortasına gelindiğinde, mum vergisi nedeniyle mum fiyatlarında neredeyse %50'lik artış yaşanmıştır. Vergiyi üretimin lisanslandırılması gibi ağır düzenlemeler takip etmiştir. Bu dönemde ailelerin kendi mumlarını yapmasına imkân tanınmasına rağmen, mumların vergiden muaf tutulması için büyük boyutta olması, satılık olmaması ve grese bir kez batırılması şartı getirilmiştir. 1831'de uygulamanın sona ermesiyle birlikte mumun popüleritesi hızla artmıştır (Fouquet ve Pearson, 2006: 150-152).

3.6. Oyun Kartları Vergisi (1710)

Kartlar ve zarlar ile oynanan şans oyunlarının 17. ve 18. yy İngiltere'sinde oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Bu oyunlar yalnızca toplumun belirli bir kesimi için değil hemen hemen tüm sosyal gruplardan insanları kapsamıştır. 17. yy'nin sonuna doğru gelindiğinde İngiltere'de yaklaşık bir milyon oyun kartının üretildiği bilinmekte ve dolayısıyla her 5 kişiye 1 oyun kartı düştüğü anlamına gelmektedir (Tosney, 2008: 52-56).

Oyun kartlarının bu denli yaygın oluşu ve üretiminin büyük bir kısmının Londra'da gerçekleşmesi, kolay bir gelir kaynağı olarak değerlendirilmesine ve 1710 yılında hükümet tarafından oyun kartları vergisinin (playing card tax) uygulamaya konulmasına neden olmuştur. Esasen oyun kartları daha önce de vergilendirilmiştir. Ancak bu tarihten itibaren üzerinden alınan verginin %2300 arttırılması, öngörülebilir bir değişiklik olmamıştır. Bu

miktar kimi oyun kartlarının vergisiz fiyatının neredeyse 12 katına denk gelmiştir. Nitekim verginin konulması ile birlikte oyun kartları üretimi yarı yarıya düşmüş ve vergi kaçakçılıklarının sayısı inanılmaz derecede artmıştır (Tosney, 2008: 292-295).

Bu dönemde kartların oyun kartı olduğunun kanıtı olarak paketlerin üzerine memurlar tarafından damga vurulmuştur. Damgalanmayan paketlerin satılmaması kararlaştırılmıştır. Oyun kartları paketleri yırtılıp atılsa bile verginin ödendiğine dair kanıt olsun diye maça asının üzerine bir el damgası yapıştırılmıştır. Fakat bu düzenlemeler bile sahteciliğin ve kaçakçılığın önlenmesinde yetersiz kalmıştır. Sadece sahte damga atölyesine sahip Thomas Hill, 3.000'den fazla paket üzerine devlet damgası basmıştır. Nihayetinde, tahsil edilmesinde harcanan miktarın vergi gelirini aşması nedeniyle 1960 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Tosney, 2008).

4. Georgian Döneminde Alınan Vergiler

4.1. Duvar Kâğıdı Vergisi (1712)

18. yy'de duvar kağıtları Birleşik Krallık halkı tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bu amaçlardan ilki süs amacıdır. Zira Duvar kağıtları uygulandığı yüzeye ayrı bir hava katmıştır. Öte yandan duvar kağıtlarının kullanım amacı yalnızca süs amacıyla sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde duvar kağıtları iç cephe duvarlarında yer alan hasarlı, kusurlu ve düz olmayan yüzeyleri kaplamak ve ev içindeki ısıyı muhafaza etmek amacıyla da kullanılmıştır. Bu nedenle bir gelir kaynağı olarak görülmüş ve 1712 yılında Kraliçe Anne tarafından yürürlüğe konulmuştur. Duvar Kâğıdı Vergisi (Wallpaper Tax), desenli, baskılı veya boyalı duvar kağıtlarından metrekare başına alınan bir vergidir. Önceleri metrekare başına 1 peni (penny) alınan vergi, 1809 yılına gelindiğinde 1 sterline kadar yükselmiştir. Üreticiler veya tadilat işini yapan kimseler, desensiz ve baskısız duvar kağıtları üreterek (uygulayarak) ya da desensiz ve baskısız duvar kağıdının uygulanmasının ardından desenlerin duvar üzerinde çizilmesi yoluyla vergiden kaçınma yoluna gitmiştir. Verginin çok az gelir sağlaması nedeniyle 1836 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Taxfitness, 2018).

4.2. Sabun Vergisi (1712)

Sabun vergisi (soap tax), 1712 yılında yürürlüğe konulmuştur. Külfetinden dolayı, geçimini sabun üretiminden sağlayan birçok sabun üreticisinin ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. Söz konusu dönemde sabun lüks bir madde olarak görülmüştür. Sabun vergisi 1835 yılına kadar yürürlükte kalmış ve daha sonra yürürlükten kaldırılmıştır (Taxfitness, 2018).

4.3. Cin Vergisi (1736)

Cin vergisi (gin tax), cin⁶ tüketimini engellemek için yürürlüğe konulmuş bir vergidir. Zira 18. yy'nin ilk yarısı, Büyük Britanya'nın tüketim toplumuna geçmesiyle birlikte cin içkisinin üretiminin ve tüketiminin önemli ölçüde arttığı bir döneme isabet etmektedir. Cin, diğer alkollü içecekler ile kıyaslandığında oldukça ucuz, yaygın ve daha sert bir içkidir. Bu dönemde yaklaşık 6.000'e yakın cin satıcısının var olduğu tespit edilmiştir. 1700 yılında kişi başı cin tüketimi 1 galonun yaklaşık 3'te birine tekabül ederken, 1743 yılına gelindiğinde yıllık tüketim tahmini 2,2 (yaklaşık 8 litre) galona kadar yükseldiği de bilinmektedir. Özellikle Londra'da dönemin çağdaşları tarafından ahlaksızlık, yoksulluk ve suça sebebiyet verdiği gerekçesiyle cin üretiminin yahut tüketiminin vergilendirilmesi gündeme gelmiştir (Warner, 2003: 1-17).

⁶ Ardiç meyveleri ile tatlandırılmış sert bir alkollü içecek

Bu dönemde üretim ve tüketimi kontrol etmek amacıyla 1729-1751 yılları arasında tam sekiz yasa Parlamento'dan geçmiştir. Yasalardan ilki 1729'da getirilen ve tüm alkollü içecekleri konu alan vergidir. Buna göre tüm alkollü ürünlerden 5 şilin vergi alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca perakende alkol satışı için yıllık 20 pound değerinde lisans alma zorunluluğu getirilmiştir. Sokakta cin satan satıcılar için de 10 pound vergi cezası uygulanmıştır. Ancak yasanın yaygın bir şekilde ihlal edilmesi, 1733 yılında yürürlükten kaldırılmasına ve cin tüketiminin istikrarlı bir şekilde artmasına neden olmuştur (White, 2003: 40).

Bir ikinci Cin Yasası ise 1733 yılında yasalaştırılan ve lisanslı tavernaların kurulmasını teşvik etmek amacıyla ilgili şartların hafifletilmesini konu alan kanundur. Zira lisanslı tavernaların yaygınlaşması ile merdiven altı üretimin azalması ve dolayısıyla da insan sağlığına daha zararlı olacak alkollü ürünlerin yapımının engellemesi amaçlanmıştır. Ancak sonuç beklenildiği gibi gerçekleşmiştir. Yasa, cin dükkânlarının sayısını inanılmaz derecede arttırmıştır. Ardından gelen 1736 yılı Cin Yasası, içlerinde en sınırlandırıcı ve kısıtlayıcı yasalardan biri olmuştur. Zira yasaya göre bir perakendecinin damıtılmış alkol içecekleri satabilmesi için yıllık değeri 50 pound olan bir lisans alması gerekmiştir. Öyle ki alınan lisans ücreti en iyi cin yapımıcısının yaklaşık 14 aylık ücret gelirine denk olmuştur (Adams, 2019: 5).

Bir diğer Cin Yasası ise 1751 yılında yasalaştırılmış olan Cin Yasası⁷'dir. Bu yasaya göre yalnızca belirli kişiler perakende satış yapabilmıştır. Damıtıcılar, bakkallar yahut küçük perakendecilerin cin satması yasaklanmıştır. Cinlere uygulanan vergi miktarı artış yaşamaya devam etmiştir. Sonuç olarak tüm bu yasa tasarılarının etkisiyle cin tüketimi azalmaya başlamıştır. 1752 yılına gelindiğinde tüketim 1743 yılında tüketilen miktarın yaklaşık yarısına kadar düşmüştür. Daha sonraki yıllarda da tüketim düşmeye devam etmiştir (Warner ve diğerleri, 2001: 378; Warner, 2003: 1-17).

4.4. Tuğla-Kiremit Vergisi (1784)

Tuğla vergisi ya da kiremit vergisi (brick tax-tile tax), Kral III. George'un hükümlerliği sırasında Amerikan Bağımsızlık Savaşını (1776-1783) takip eden döneme alternatif bir gelir sağlamak amacıyla 1784 yılında konulmuş bir vergidir. Tuğla ve kiremitlerin vergilendirilmesi, Yedi Yıl Savaşı'na bir kaynak oluşturmak amacıyla önceleri gündeme gelse de uygulama alanı bulamamıştır. Ancak bu ürünlerin 18. yy'nin son dönemlerinde üretim ve kullanımının artması ve bir yerden bir yere aktarılmasındaki zorluklar gibi nedenlerin vergilendirmeyi daha cazip hale getirmesi, uygulamaya konu edilmesine neden olmuştur (Lucas, 1997: 29).

Vergi ilk uygulandığı yıl her bin adet tuğla için 2 şilin 6 deni, her bin adet düz kiremit için 3 şilin ve her bin adet oluklu kiremit ve mahya kiremidi için de 8 şilin olarak tahsil edilmiştir. Ayrıca küçük olarak nitelendirilen kaldırım taşlarında her yüz adet kaldırım taşı için 1 şilin 6 peni, büyük boyutta olan kaldırım taşlarında her yüz adet için 3 şilin tahsil edilmiştir. Sonraki yıllarda tahsil edilen miktarlar ciddi anlamda artış göstermiştir. 1794 yılında her bir adet tuğladan alınan 2 şilin 6 denilik vergi, 1796 yılına gelindiğinde 5 şiline ulaşmıştır. Ayrıca tuğla-kiremit vergisi, tuğla ve kiremitlerin yakılmasından önce alınmıştır. Ancak yapı malzemelerinde yanmanın nedeniyle olduğu bozulmalar dikkate alınmamıştır. Nitekim yanma sonrası yapı malzemelerinde ortalama %10 civarında bir kayıp bulunmaktadır. Öte yandan o dönemde yanmadan kaynaklı bozulmaların %10'dan daha fazla olabildiği ve bu miktarın tazmin etmekte yeterli olmadığı bilinmektedir (Lucas, 1997: 29-30).

⁷ Cin yasası tarihinde 1729, 1736 ve 1751 yasaları önemli değişiklikler getiren başlıca yasalardır.

Vergiden kaçınmak amacıyla özellikle İngiltere'nin Kuzeyi ile Midlands, Güney Galler ve İskoçya'da tuğla boyutları büyütme yoluna gidilmiştir. Nitekim tuğla boyutları, asıl boyutunun yaklaşık iki mislini bulmuştur. Ancak hükümet bu duruma karşı koymak amacıyla 1803 yılında tuğla vergisini değiştirerek 150 inç küp ve üzeri boyuta sahip tuğlaları iki misli olarak vergilendirmiştir (McComish, 2007: 43). Vergiden kaçınmak amacıyla yalnızca tuğla boyutlarını büyütme ile kalınmamış aynı zamanda inşaatın birçok önemli kısmında tuğla kullanılmamıştır. Bu durum nedeniyle o dönemde bazı inşaatlar dış etmenlere karşı dayanıksız inşa edilmiştir (Dundee vd. 1849). Tuğla-kiremit vergisi ayrıca endüstride rekabet edilebilirliği azalttığı, konut maliyetlerini arttırdığı ve yoksul kimselere zarar verdiği gerekçesiyle çoğu kez eleştiriye uğramış, nihayetinde üreticilerin ve halkın da baskısının etkisiyle, koyulduğu tarihten 76 yıl sonra yürürlükten kaldırılmıştır (Lucas, 1997: 38).

4.5. Cam Vergisi (1745)

Cam vergisi (glass tax), Pelham tarafından cam üreticilerine getirilmiş bir vergidir. Verginin konulmasındaki ana nedenlerden biri 1745 isyanının neden olduğu maliyetleri karşılamaktır. Bir diğeri ise vergilerin temel ihtiyaç malzemelerinden ziyade lüks mallara konulması fikrinden ortaya çıkmıştır. Zira cam o dönemde tamamen lüks mal olarak kabul edilmiştir. Ayrıca daha öncesinde konulmuş pencere vergisi, İngiltere'de bulunun 3,5 milyon evden yalnızca 500 bin (nüfusun yaklaşık 7'de 1'i) kadarını vergilendirebilmiştir. Tüm camlar üzerine konulacak genel bir verginin ülke nüfusunun geriye kalan 7'de 6'sına da ulaşabileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla verginin 1745 yılında parlamentodan geçmesiyle cam üreticilerini ve halkı derinden etkileyecek bir dönem başlamıştır (Wakley, 1845: 214; Ross, 1982: 325).

1745 tarihli cam vergisi, camları iki kategoriye ayırmıştır. Vergi, beyaz camlar (white glass) kategorisinde yer alan camlarda her cwt (Hundredweight)⁸ için 9 şilin 4 peni, bu kategorinin dışında yer alan yeşil camlar ve şişelerde her cwt için 2 şilin 4 peni tahsil edilmiştir. İthal camlardan alınan gümrük vergisi daha yüksek oranda alınmıştır. Nitekim beyaz camlardan alınan gümrük vergisi her 1 lb⁹ için 8 peni, yeşil camlar ve şişelerde her 1 lb için 2 peni uygulanmıştır. Cam vergisinde, Londra dışında bulunan cam evlerine cam üretiminde kullanılan malzemelerin girişinden sonraki 6 hafta içinde, Londra'da bulunan cam evlerine cam üretiminde kullanılan malzemelerin girişinden sonraki 4 hafta içinde ödenmesi şartı yer almıştır. 1745 yılında uygulamaya konulan cam vergisi 32 yıl uygulamada kaldıktan sonra yerini 1777 yılında getirilen yeni cam vergisine bırakmıştır. Bu yasa 1745 yasasına önemli ölçüde değişiklik getirmemiştir. Ancak cam üzerinden alınan vergi miktarı yüksek oranda arttırılmıştır. Daha sonraki yıllarda gelen yasalar ile artış devam etmiştir. Nihayetinde cam vergisi cam üreticilerinin yoğun baskısının da etkisiyle 1845 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Ross, 1982: 325-327).

Camların vergilendirilmesinde ağırlıklarının baz alınması, vergiden kaçınmak amacıyla nispeten daha ince camların üretiminin yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum üst sınıfın daha kalın ve ağır cam kullanmasına, alt sınıfın daha ince ve hafif cam kullanmasına ve dolayısıyla sınıf ayrımlarının yoğunlaşmasına neden olmuştur. Alt kesim verginin ağır yükü altında ezilerek evlerinin pencerelerini kapatma yoluna gitmiştir. Güneş ışığından yeterince yararlanamayan kimseler sağlık sorunları nedeniyle sorun yaşamıştır. Nitekim tıp dergisi Lancet'in 1845 Şubat sayısının şu satırları dikkat çekmektedir:

⁸ 50.802 kilograma eşittir.

⁹ Pound ağırlık birimi, 453,59237 grama eşittir.

“Sağlıklı bir bakış açısıyla bakıldığında, camın kendi değerinden yüzde 300 fazla olan cam vergisi bir hükümetin bir ulusa uygulayabileceği en acımasız vergilerden biridir ve mısırlı gibi yaşam için vazgeçilmez unsurlar üzerine konan vergiler kadar zalimcedir. Işık üzerindeki herhangi bir vergi, hastalığa doğrudan bir teşviktir ve nüfusun genelini sağlığını bozma eğilimindedir. Işık, insan vücudunun sorunsuz büyümesi ve beslenmesi için hava ve yiyecek kadar gereklidir ve eksik olduğu vakit sağlık kaybolur, hastalıklar ortaya çıkar.”

4.6. İlaç Vergisi (1783)

İlaç vergisi (1783), tüm ilaçların vergilendirmesini konu alan bir vergi türüdür. Yasa’ya göre İngiltere’de ilaç satmak isteyen herkes 1783 yılından itibaren yıllık ilaç satım lisansı almak zorunda tutulmuştur. Ayrıca ilaç satan kişiler tarafından satılan her ilacın değerine bağlı olarak değişen bir damga vergisi ödenmesi zorunlu hale getirilmiştir. Değeri 2 şilin 6 peni altında bulunan tüm tescilli ilaçlar için 3 deni; 2 şilin 6 peni ile 5 şilin arasında değere sahip tescilli ilaçlar için 6 deni; 5 şilin üzerinde değere sahip tüm tescilli ilaçlar için 1 şilin damga vergisi ödenmesi kararlaştırılmıştır. Verginin ödendiğine dair bir damga ilaç kutusuna yapıştırılmıştır. Bu yolla damgayı yırtmadan ilacın tüketilmemesi sağlanmıştır. Ayrıca Cerrah, eczacı veya kimyagerlere çıraklık yapan kişiler vergiden muaf tutulmuştur (Stebbing, 2013; Wallis, 2019).

Lord John Cavendish tarafından uygulamaya konulan ilaç vergisinin getirilmesindeki temel neden o dönemde şarlatan doktorlar (quacks) olarak adlandırılan kişiler tarafından üretilen ve olduğundan daha iyi gösterilen ilaçların kullanımının azaltılması yahut engellenmesi olarak görülmektedir. Zira şarlatan doktorlar tarafından üretilen bu ilaçlar hiçbir bilimsel kanıt ile desteklenmemiştir. Çoğu zaman bir tedavi amacı gütmemiş ve insan sağlığı için tehlike saçmıştır. Ancak ekonomik durumu iyi olmayan ve hekim, cerrah ve eczacı gibi dönemin tıp mesleğini oluşturan kimselere gitmek için mali imkanları yetersiz olan halk, tedavi olmak için mecburen şarlatanlara ve onların ürettiği sahte ilaçlara bel bağlamıştır. Dolayısıyla 18. yy’nin ikinci yarısında sahte ilaçların yaygınlığı önemli ölçüde artış göstermiştir (Stebbing, 2013).

Bununla birlikte ilaç vergisinin yalnızca sahte ilaçlara yönelik bir düzenleme olacağını söylemek yanlış olur. Verginin yürürlüğe konulduğu dönemde İngiltere’nin siyasi ve ekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda, kaynak ihtiyacı verginin konulmasında güçlü nedenler arasında yerini almaktadır¹⁰. Nitekim 1783 tarihli ilaç vergisinin, düşünülen aksine oldukça az gelir getirmesi nedeniyle yürürlüğe konmasından 2 sene içinde köklü bir değişikliğe uğramıştır. 1785 yılından itibaren yapılan değişikliğin etkisiyle istikrarlı bir gelir kaynağı olarak uzun yıllar varlığı sürdürmüştür. Nihayetinde 1941 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Stebbing, 2013).

4.7. Şapka Vergisi (1784)

Şapka vergisi (hat tax/hat duty), hükümete alternatif bir gelir sağlamak amacıyla William Pitt tarafından getirilen bir vergi türüdür. Parlamento’nun 1784 yılı yasası gereğince bu tarihten itibaren Büyük Britanya’da perakendecilik yoluyla dönemin çeşitli isimleriyle bilinen ve adlandırılan¹¹ şapkalarını satan kimseler için lisans alma zorunluluğu getirilmiştir. Buna göre; Westminster ve London şehirlerinde yahut Sauthwark kasabasında ikamet eden kimselerden 40 şilin vergi alınması uygun görülmüştür. Ancak bu bölgeler dışında kalan kimseler için ise 5 şilin tahsil edilmiştir (Rogers, 1983: 21).

¹⁰ The American Revolutionary War (1775–1783), Anglo-French Wars.

¹¹ Name of Felt or Wool, Stuff or Beaver Hats ,or any Leather or Japanned Hats.

Şapka vergisi, şapkanın satış fiyatına göre değişiklik göstermiştir. Lisans alınmış ya da alınmamış olsun 4 şilin altında satış değerine sahip her şapka için 3 peni vergi ödenmiştir. Satış değeri 4 ila 7 şilin arasında olan şapkalar, 7 ila 12 şilin arasında olan şapkalar ve 12 şilin ve üzeri şapkalar için sırasıyla 6 peni, 1 şilin ve 2 şilin olmak üzere vergi koyulmuştur. Ayrıca 1 Ekim 1784 tarihinden itibaren lisanssız şapka satışı yapan kimseler için 50 pound gibi ciddi bir para cezası kararlaştırılmıştır. Dahası perakende şapka satışı yapan kişilerin, şapka satışı yaptığı ilgili yerlerin kapısına ya da herkes tarafından görülebilecek bir kısmına büyük ve okunaklı şekilde 'Perakende Şapka Satıcısı' yazma zorunluluğu gibi düzenlemeler yer almıştır. Zira şapka satışı yapılan yerlerin kapısında ya da herkesin görebileceği bir kısımda bu kelimelerin yer almadığı bir satıcının sattığı her şapka için 40 şilin para cezası tahsil edilmiştir. Buna ek olarak sahte damga pulu taklitçileri için de ölüm cezası uygulamasına başvurulmuştur. 1811 yılında şapka vergisi yürürlükten kaldırılmıştır (Hat Duties, etc. Act 1784).

4.8. At Vergisi (1784)

At vergisi (horse tax), William Pitt tarafından hükümete gelir sağlamak amacıyla 1784 yılında yürürlüğe konulmuş vergilerden bir başkasıdır. Verginin mükellefi, binmek amacıyla yahut taşımacılık amacıyla kullanılan atların sahibidir. 1874 yasasına göre, taşımacılık amacıyla at, beygir ve kısrak kullanan ya da tutan her kişi, her at başına yıllık olarak 10 şilin vergi ödemek ile yükümlü kılınmıştır. Bununla birlikte, herhangi bir ödül amacıyla koşturtulan (yarışa sokulan) her at, beygir veya kısrak için 2 pound 2 şilin ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak yarışa girişten önce bu tutarın ödenmemesi durumunda 20 pound ceza tahakkuk ettirilmiştir. Ayrıca Londra ve Westminster şehirlerinde at satıcılığı ve ticareti yapan kimseler, işlerine devam edebilmek amacıyla lisans almak ile yükümlü tutulmuştur. At satım lisansı için yıllık olarak 10 pound ödenmesi gerekliken ve lisansın her yıl yenilenmesi şartıda getirilmiştir. Londra ve Westminster şehirleri dışında kalan kimseler için de lisans ücreti yıllık 5 pound olarak ödenmiştir (Great Britain, 1782: 535-542).

1789 yılında vergi miktarları verginin koyulduğu tarih ile kıyaslandığında ciddi derecede arttırılmıştır. At vergisi ayrıca artan oranlı bir şekilde uygulamaya konulmuştur. Tarım amacıyla kullanılan atlar için de bir muafiyet söz konusu olmamıştır. Nihayetinde at vergisi, Lord Rosebery'nin lordlar kamarasına atlar hakkındaki raporunu sunmasının ardından 1874 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Dowell, 1888: 225-230).

4.9. Saç Pudrası Vergisi (1795)

Saç pudrası vergisi 18. yy'nin son çeyreğinde Fransa ile süre gelen savaşları finanse etmek için William Pitt tarafından getirilen vergilerden bir başkasıdır. 1786 yılında saç pudrasının kendisi üzerine zaten vergi koyulmuştur. Ancak peruk kullanımındaki popülerlik nedeniyle konulacak bir başka verginin 200.000 pounddan fazla gelir sağlayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle 1795 yılı yasasıyla saç pudrası kullanan kişiler üzerine yeni bir vergi koyulmuştur (Dowell, 1888: 212).

Buna göre saç pudrası kullanmak isteyen kişilerin bir sertifika alması ve bu sertifika için yıllık bir guinea (30 pound'a denk) ödemesi gerekmiştir (Taylor, 2013: 7). Saç pudrası vergisi için çeşitli muafiyetler tanınmıştır. Kraliyet Ailesi ve hizmetkârları, yıllık 100 pound altında gelir elde eden din adamları, subaylar, astsubaylar, teğmen, asteğmenler ile silahlı kuvvetler, topçu birliği ile deniz kuvvetlerinde görev yapan er ya da mühendisler saç pudrası vergisinden muaf tutulmuştur (The British Newspaper Archive, 1800).

Saç pudrası vergisi bazı kesimlerce karşı çıkılmasına karşın bazı kesimlerce de destek görmüştür. Hükümet gelirlerinin arttırılmasına yönelik alınan verginin, İngilizlerin

özgürlüğüne ket vurduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bir diğer taraftan tamamen modağa bağılı saç pudrasının kalıcı bir gelir kaynağı olarak düşünülmesi olanaksız görülmüştür. Ancak temel bileşeni insanların temel ihtiyacı olan ekmeğin yapımında kullanılan undan oluşması, yoksulluk sorunuyla ilgilenenlerin vergiyi desteklemesine neden olmuştur. Sonuç olarak saç pudrası kullanımının yıllar içinde azalması ile saç pudrası vergisi, 1869 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Festa, 2005;79-83).

4.10. Köpek Vergisi (1796)

Köpek vergisi, köpek sahipleri üzerinden tahsil edilen bir vergidir. Verginin konulmasında asıl neden saldırgan köpeklerden bulaşan kuduz hastalığına karşı bir önlem almak olmuştur. Vergiyi teklif eden Milletvekili John Dent'e göre Büyük Britanya'da yaklaşık 2 milyon köpek bulunmaktaydı. Verginin alınması ile bu sayı 1 milyona kadar gerileyeceği düşünölmüştür. Zira kuduz hastalığının yayılmasında ana etmen olarak köpekler görölmüş ve sayılarının azaltılması yahut başıboş gezmelerinin önlenmesinin çözüm olacağı düşünölmüştür. Ayrıca verginin hazine için gelir getirmesi, köpekler tarafından koyun sürülerine yapılan saldırıların azaltılması diğer nedenler arasında yer almıştır. Köpek vergisi bazı milletvekilleri tarafından olumlu karşılanmış, ancak bazı milletvekilleri tarafından olumsuz etkiler yaratacağı düşüncesiyle kabul edilmemiştir. Nihayetinde dönemin başbakanı William Pitt'in¹², vergilendirmeyi uygun görmesi ve milletvekilleri tarafından itiraz edilmemesini istemesi üzerine köpek vergisi Mayıs 1796 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Festa, 2009:1-40).

Verginin mükellefleri, eğitilmiş köpek besleyenler (sporting dog)¹³ ile cinsine bakılmaksızın 2 ya da daha fazla köpek besleyen mükellefler, ev ya da pencere vergilerinin herhangi birinin mükellefi olanlar ile eğitilmemiş köpek (non-sporting dogs) besleyen mükellefler ve köpek sürüsüne sahip olan mükellefler (packs of hounds) olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. İlk kategoride yer alan mükellefler sahip olduğu her köpek için 5 şilin, ikinci kategoride yer alan mükellefler sahip olduğu her köpek için 3 şilin ve her köpek sürüsü için mükellefler 20 pound ödemekle yükümlü tutulmuştur. 6 aydan daha küçük köpekler vergiden muaf tutulmuştur. Tıpkı diğer vergilerde olduğu gibi köpek vergisi yıllar içinde artış göstermiştir. Nihayetinde 1798 yılında (2 yıldan daha az bir süre yürürlükte kalmasının ardından) kaldırılmıştır. 1812 yılında köpek vergisi alınan vergi miktarının değiştirilmesi¹⁴ ile tekrar yürürlüğe girmiştir. Tazılar için ek 1 pound vergi konulmuştur. 1853 yılında verginin basitleştirilmesi amacıyla kategoriler kaldırılmış ve her köpek başına 12 şilin vergi koyulmuştur. Yalnızca çoban köpekleri ile colly cinsine muafiyet söz konusu olmuştur (Dowell, 1888: 262-263; Blaisdell, 1999: 79).

Köpek vergisi, dönemin önemli ve istikrarlı gelir kaynaklarından birini oluşturmuştur. Nitekim 1880'li yıllarda yıllık olarak elde edilen gelir yaklaşık 300.000 pound düzeylerinde gerçekleşmiştir (Dowell, 1888: 262-263; Blaisdell, 1999: 79).

4.11. Saat Vergisi (1797)

Saat vergisi (the clock tax), 1797 Saat ve Kol Saatleri Yasası'nın (Duties on Clocks and Watches Act 1797) Büyük Britanya Krallığı Parlamentosu tarafından kabul edilmesi ile yürürlüğe girmiştir. Dönemin Başbakanı William Pitt tarafından Fransa ile olan savaşa kaynak sağlamak amacıyla ortaya atılmıştır. Kişilerin kol saati kullanma özgürlüğü için

¹² William Pitt the Younger (1759-1806) olarak da bilinen Genç William Pitt İngiltere'nin en genç ve en son Başbakanı olarak görev yapmıştır.

¹³ Hound, Pointer, Setting Dog, Spaniel, Lurcher, Tarrier.

¹⁴ Yukarıda belirtilen kategoriler için sırasıyla 4 şilin, 8 şilin ve 36 pound olarak alındı.

önceleri yalnızca vergi önerisinde bulunmuş ancak yasalaşmamıştır. 1797 Saat ve Kol Saatleri Yasası ile Pitt'in ortaya attığı saat vergisi ile kol saati dâhil tüm saatlerin kullanım ve sahipliği kapsam dahiline girmiştir. Saat vergisi, altın saatlerde 10 şilin iken, gümüş ve diğer metal saatler için 2 şilin 6 peni olarak alınmıştır. Çeşitli hükümler ile güvence altına alınan vergi, yıllık iade ve hesap gününden önceki yılda kullanılan tüm saatlerden tahsil edilmiştir. Öte yandan saat üreticileri ve satıcıları işlerine devam etmeleri için gerekli olan lisans almak amacıyla Londra'da yıllık 2 şilin 6 peni, bu bölgenin dışında yer alan diğer bölgelerde 1 şilin¹⁵ ödemek ile yükümlü tutulmuştur (Dowell, 1888: 274).

Bu tuhaf verginin ortaya çıkışı ve ileriki yıllarda sebep olduğu olumsuz ekonomik etkileri de kısaca yorumlamakta yarar görülmektedir. Saat vergisi önerisi 1368 yılında Kral III. Edward'ın 3 saat bilimcisini İngiltere'ye getirmesi ve lisans vermesi ile başlamıştır. O dönemlerde küçük boyutta saatler yapmak mümkün olmamıştır. Yıllar sonra ağırlık yardımı ile çalışan mekanizmanın yerini sarmal yaylara bırakmasıyla daha küçük saatler üretilebilmiştir. Saat, kadran ve kol saati yapımında Hollandalılar öncül ise de Büyük Britanya Krallığı rekabet edebilir seviyeye gelmiş, 18. yy'nin başlarında neredeyse rakip tanımayan bir üstünlük elde etmiştir. Çeşitli yenilikler ve saat iyileştirmeleri bu gelişmeleri takip etmiştir. 18. yy'nin ikinci yarısında saatlere olan talep ülkenin genel zenginliğine paralel olarak artış göstermiştir. Öyle ki bu dönemde saat ve kol saatleri lüks mal kategorisinden çıkarak birçok kesimin alabileceği bir mal haline dönüşmüştür. Ancak verginin konulması saat talebinin büyük ölçüde düşmesine ve dolayısıyla üretimin azalmasına neden olmuştur. Nitekim o dönemde genel saat üretimi ve bunlara bağlı çeşitli ticaret kollarına ait işlemler neredeyse yarı yarıya düşüş göstermiştir. Bine yakın kişi işsiz kalmış ya da göç etmeye zorlanmıştır. Saat vergisi, geçte olsa tüm bu ekonomik olumsuzluklarının ardından 1798 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Dowell, 1888: 271-273).

5. Sonuç

*"Pitt'in ilk mali önlemleri. Komütasyon vergisi. 1784 bütçesi. Eyer ve koşum atları, sporcular, ticaret ruhsatları, tuğla, kiremit ve şapkalar için yeni vergiler. Bunlara ek olarak mumlar, kağıtlar ve pamuklu basmalar için vergiler. Levha üretimi üzerine yeni vergi. Yarış atlarına yeni vergi. Sir R. Hill'in vergi önerileri. 1784 tarihinde gelen vergiler. Tahakkuk eden vergiler grubu. Esnaf vergileri. Kadın hizmetliler ve dükkânlar üzerine yeni vergiler. Tefecilere, fayton yapımcılarına, eldiven satıcılarına avukatlara yönelik yeni ticaret lisansları. Parfüm ve saç pudrası üzerine yeni vergiler. Fransa ile Eden Anlaşması. Konsolide Fon. Batan Fon. Dükkân vergisinin yürürlükten kaldırılması. The Newsmen's Bill. The Tobacco (Warehousing) Bill. Nootka krizi için vergiler. 1792'de vergilerin kaldırılması. Fırtına öncesi sessizlik..."*¹⁶

Bu kısa çalışmamızda Kraliçe Anne'nin ölümü üzerine ikinci kuzeni George I'in 1714 yılında kral ilan edilmesi ile başlayan ve yaklaşık olarak 116 yıl süren Georgian dönemi (1714-1830) ve bu dönemde hüküm sürmüş dört kralın (George I, George II, George III ve George IV) yürürlüğe koyduğu ilginç ve tuhaf vergileri incelemiştir. Vergilemenin tarihi haksız, keyfi ve adaletsiz vergiler ile dopdoludur. Tüm zamanlarda tarih istismarcı

¹⁵ 18. yy İngiltere'sinde Para Birimleri: 1£(pound) = 20 s (shilings)(şilin) = 240 p (pençe)(peni)

¹⁶ Dowell, S. (1884). History of Taxation and Taxes in England from the Earliest Times to the Year, London: Longmans, Green, and co. Online erişim: <https://archive.org/details/ahistorytaxatio04dowegoog>

https://books.google.com.tr/books?id=QEYNAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summar_y_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

vergi devletlerinin keyfi vergi uygulamalarına tanıklık etmiştir (Aktan, Dileyici ve Saraç, 2002; Aktan, 2021). Georgian döneminde salınan vergiler, dönemin gelir ihtiyacını karşılamayı hedeflese de konuları, oranları ve yarattığı etkileri bakımından halk tarafından hiç hoş karşılanmamıştır. Dolayısıyla halk vergiden kaçınmak amacıyla çeşitli yollara başvurmuştur. Başvurulan bu yöntemler vergiden kaçınma açısından etkili olsa da çeşitli iş kazalarına, dönemin kültürel ve mimari yapısının değişmesine ve özellikle insan sağlığı açısından bir takım hastalıkların yaygınlaşmasına neden olmuştur. Pencere ve cam vergisinin uzun yıllar uygulanmasının sonucu olarak binalar daha az sayıda pencere ile inşa edilmiş ya da var olan pencereler kapatılmıştır. Gün ışığının bu binalar içerisinde yaşayan halka yeterince ulaşmaması ve binalarda yeterince hava sirkülasyonunun olmaması birçok ölümcül hastalığın türemesine neden olmuştur. Tuğla-kiremit vergisinin adet başına uygulanması ise dönemin mimari yapısı üzerinde etkisi olmuştur. Bu dönemde inşa edilen binalardan bazılarında büyük boyutta tuğlalar kullanılmıştır. Öte yandan bilinçsizce salınan vergiler arz ve talep dengesini ciddi bozarak ekonomik ve mali açıdan birtakım sorunlara da neden olmuştur. İngiltere’de Georgian dönemi olarak bilinen 1714-1830 yılları da keyfi vergileme tarihine çok özel bir örnektir.

Kaynaklar

- AKTAN, C.C., DİLEYİCİ, D. ve SARAÇ, Ö. (2002). Vergi, Zulüm ve İsyân. *Ankara: Phonix Yayınevi*.
- AKTAN, C.C. (2021). Para Kokmaz, Yeter Ki Para Olsun! Vergi Devletlerinde Keyfi Vergileme Uygulamaları: Uydurma Tuhaf, Acayip, Saçma-Sapan ve Komik Vergiler içinde: C.C. Aktan, Vergi Devleti, Açgözlü ve Savurgan. *İstanbul: Divan Kitabevi*.
- ADAMS, E. A. (2019). "Ladies' Delight?: Women in London's 18th Century Gin Craze", *Crimson Historical*, 1. https://crimsonhistorical.ua.edu/wp-content/uploads/2020/08/CHR_F19_Final.pdf#page=7 (Erişim Tarihi: 10.01.2023).
- BLAISDELL, J. D. (1999). The Rise of Man's Best Friend: The Popularity of Dogs as Companion Animals in Late Eighteenth-Century London as Reflected by the Dog Tax of 1796. *Anthrozoös*, 12(2), 76-87.
- CARRETTA, V. (1990). George III and the Satirists from Hogarth to Byron. *Athens: University of Georgia Press*
- CLIFFE, J. T. (1996). The Cromwellian Decimation Tax of 1655 The Assessment Lists. *Camden Fifth Series*, 7, 403-492.
- DOWELL, S. (1884). *History of Taxation and Taxes in England from the Earliest Times to the Year 1885*. London: Longmans, Green, and co. <https://archive.org/details/ahistorytaxatio04dowegoog> (Erişim Tarihi: 21.01.2023).
- DOWELL, S. (1888). A History of Taxation and Taxes in England from the Earliest Times to the Year 1885: Taxation, from the Civil War to the Present Day (Vol. 2). *New York: Longmans, Green*.
- DUNDEE, PERTH, CUPAR ADVERTISER, (1849). "The Evils of the Brick Duty", Friday 31 August 1849. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/BL/0000296/18490831/014/0003?browse=true> (Erişim Tarihi: 04.02.2023).
- DURSTON, C. (2000). Settling the Hearts and Quieting the Minds of All Good People: The Major-Generals and the Puritan Minorities of Interregnum England. *History*, 85(278), 247-267.
- FESTA, L. (2005). Personal Effects: Wigs and Possessive Individualism in the Long Eighteenth Century. *Eighteenth-Century Life*, 29(2), 47-90.
- FESTA, L. (2009). Person, Animal, Thing: The 1796 Dog Tax and the Right to Superfluous Things. *Eighteenth-Century Life*, 33(2), 1-44.
- FOUQUET, R. ve PEARSON, J.G. (2006). Seven Centuries of Energy Services: The Price and Use of Light in the United Kingdom (1300-2000). *International Association for Energy Economics*, 27(1), 139-177.
- GILLARD, D. (2018). Education in England: A History. <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter04.html> (Erişim tarihi: 10.02.2023).
- GLANTZ, A. E. (2008). A Tax on Light and Air: Impact of the Window Duty on Tax Administration and Architecture, 1696-1851. *Penn History Review*, 15(2).
- HAT DUTIES, ect. Act 1784. (1784). <https://vlex.co.uk/vid/hat-duties-etc-act-808308901> (Erişim tarihi: 05.11.2022).

- HOPPIT, J. (2000). *A Land of Liberty?: England 1689-1727*. New York: Oxford University Press.
- HUGHES, E. ve WHITE, P. (Eds.). (1991). The Hampshire Hearth Tax Assessment, 1665, with the Southampton Assessments for 1662 and 1670, *Hampshire Record Office*.
- HUGHES, J. F. ve OATS, L. (2007). King John's Tax Innovation -- Extortion, Resistance, and the Establishment of the Principle of Taxation by Consent. *Accounting Historians Journal*, 34(2).
- JOHN, C. (1977). The House of Hanover, Antonia Fraser. The Lives of the Kings and Queens of England içinde (s. 213-244), *London: Futura Publications*.
- LUCAS, R. (1997). The Tax in Bricks and Tiles, 1784-1850: its Application to the Country at large and in particular to the County of Norfolk. *Construction History*, 13, 29-55.
- MARSHALL, L. (1936). The Levying of the Hearth Tax, 1662-1688. *The English Historical Review*, 51(204), 628-646.
- MCCOMISH, J.M. (2007). A Guide to Ceramic Building Materials. York Archaeological Trust for Excavation and Research, <https://static1.squarespace.com/static/5c62d8bb809d8e27588adcc0/t/5d037cb0971aca0001a049e0/1560509648244/A+Guide+to+Ceramic+Building+Materials+-+JM+McComish.pdf> (Erişim Tarihi: 10.04.2023).
- OATES, W. E. ve SCHWAB, R. M. (2015). The Window Tax: A Case Study in Excess Burden. *Journal of Economic Perspectives*, 29(1), 163-180.
- ROGERS, R. (1983). La Bonnet-Rouge: Or – John Bull Evading the Hat Tax. *Journal of the History of Economic Thought*, 4(2), 20-21.
- ROSS, C. M. (1982). The Development of the Glass Industry on the Rivers Tyne and Wear, 1700-1900 (Doctoral Dissertation, Newcastle University).
- ROUND, J. H. (1911). Encyclopædia Britannica, Vol. 24. https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclopædia_Britannica/Scutage (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- STEBBINGS, C. (2013). “Tax and Quacks: The Policy of the Eighteenth Century Medicine Stamp Duty”, In: J. Tiley editor, *Studies in the History of Tax Law*, Vol. 6, *Oxford (UK): Hart Publishing*; 2013 Jul. Chapter 8.
- TAXFITNESS. (2018). *1712 England Introduces the Soap Tax*. <https://taxfitness.com.au/Blog/1712-soap-tax#:~:text=In%201712%2C%20England%20introduced%20the,and%20unaffordable%20for%20the%20poor.> (Erişim tarihi: 20.10.2022).
- TAXFITNESS. (2018). *1712 - Queen Anne Introduces a Wallpaper Tax in Great Britain*. <https://taxfitness.com.au/Blog/1712-wallpaper-tax> (Erişim tarihi: 10.10.2022).
- TAYLOR, M. (2013). Is it a Levy, or is it a Tax, or Both?. *Revenue Law Journal*, 22(1), Article 7.
- The British Newspaper Archive, *Aberdeen Press and Journal*. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/search/results/1800-04-07?NewspaperTitle=Aberdeen%2BPress%2Band%2BJournal&IssueId=BL%2F0000031%2F18000407%2F&County=Aberdeenshire%2C%20Scotland> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- The British Newspaper Archive. (1800). *Aberdeen Press and Journal*. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/search/results/1800-04-> (Erişim tarihi: 27.11.2022)

THE LANCET. (1845). *The Governmet Bill-The National Association-The Duty on Glass*. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol45no1118/PIIS0140-6736\(00\)X2475-0](https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol45no1118/PIIS0140-6736(00)X2475-0) (Erişim Tarihi: 10.12.2022).

THE NATIONAL ARCHIVE. (2023). *Tax Grant Details*. <http://www.nationalarchives.gov.uk/e179/notes.asp?slctgrantid=352&action=3> (Erişim tarihi: 10.01.2023).

THOMPSON, G. E. (1931). *The Prince of Scandal the Story of George the Fourth, of his Amours and Mistresses*. *New York: Harper&Brother Publishers*.

TOSNEY, N. B. (2008). *Gaming in England, c. 1540-1760*. PhD Thesis, University of York. <https://etheses.whiterose.ac.uk/14152/> (Erişim Tarihi: 16.04.2023).

WAKLEY, T. (1845). *The Government Bill – The National Association – The Duty on Glass*. *The Lancet*, 45(1121).

WALLIS, P. (2019). Review of the Book *Tax, Medicines and the Law: From Quackery to Pharmacy*, by Chantal Stebbings. *Bulletin of the History of Medicine*, 93(2), 274-275.

WARNER, J. (2003). *Craze: Gin and Debauchery in an Age of Reason : Consisting of a Tragicomedy in Three Acts in which High and Low are Brought Together, Much to Their Mutual Discomfort*. *New York : Random House Incorporated*.

WARNER, J., HER, M., GMEL, G. ve REHM, J. (2001). *Can Legislation Prevent Debauchery? Mother Gin and Public Health in 18th-Century England*. *American Journal of Public Health*, 91(3), 375–384.

WHITE, J. (2003). *The ‘Slow but Sure Poyson’: The Representation of Gin and Its Drinkers, 1736–1751*. *Journal of British Studies*, 42(1), 35-64.

WILSON, R. J. (2008). *The Mystical Character of Commodities: The Consumer Society in 18th-century England*. *Post-Medieval Archaeology*, 42(1), 144-156.